

Особливості розвитку інноваційної політики Європейського Союзу: виклики для України ¹

Серед іншого заслуговує на увагу формування *кластерів* світового рівня, що в рамках ЄС вважається одним із першочергових завдань. Однак особливості реалізації принципу субсидіарності обмежують можливість загальноєвропейських установ ефективно стимулювати формування й подальший розвиток кластерів світового рівня. Надання більш широких повноважень установам ЄС, поза всяким сумнівом, сприяло б зростанню ефективності кластерної політики. Економісти й галузеві експерти сходяться в одному: принцип формування кластерів на основі географічної близькості йде в минуле, в основі побудови сучасних кластерів лежить принцип спільності економічних інтересів. Так, згідно зі звітом за результатами дослідження, проведеного компанією Cisco в 2011 р., сучасні кластери й так звані «інноваційні хаби» можна охарактеризувати як «цифрові співтовариства, засновані на зближенні інтелектуального потенціалу, а не тільки на географічній близькості», що чималою мірою пов'язано з розвитком онлайнових соціальних мереж і механізмів співробітництва в бізнес-сфері.

Концепція інноваційних платформ також знаходить визнання в ЄС, зокрема завдяки Європейському інституту інновацій і технологій (European Institution of Innovation & Technology або EIT). З 2010 р. Європейський інститут напружено працює над створенням декількох співтовариств знань і інновацій (Knowledge and Innovation Communities або KICs), що де-факто є інноваційними платформами, які поєднують інноваційні центри, а також безлічі взаємозалежних співтовариств. У грудні 2009 р. були створені перші три співтовариства знань і інновацій в галузі зниження несприятливого впливу на навколишнє середовище й адаптації (Climate Change Mitigation and Adaptation, або Climate-KIC); стійких (поновлюваних) джерел енергії (Sustainable Energy, або InnoEnergy) і формування майбутнього інформаційно-комунікаційного суспільства (Future Information and Communication Society, або EIT ICT Labs). Співтовариство знань і інновацій InnoEnergy дає подання про учасників у професійному й регіональному розрізі. Воно поєднує 13 компаній, 10 науково-дослідних інститутів і 13 університетів. Половина учасників (партнерів) представляють промисловість. Співтовариство ефективно взаємодіє із промисловою сферою й представниками венчурного капіталу.

---

¹ Закінчення. Початок див.: Шляхи розвитку української науки. – 2014. – № 8. – С. 137–141.

У ЄС існує розгалужена система міжнародних ділових інноваційних центрів (*Business Innovation Centers, BIC*), що надають комплекс маркетингових, інформаційних, фінансових, лізингових, консалтингових і інших послуг із супроводу конкретних проектів малого й середнього бізнесу. Створено мережу міжнародних центрів науки й високих технологій (*EURECA*), що координують роботу суб'єктів над конкретними інноваційними проектами або об'єднують у своєму складі весь спектр робіт і організацій, включених в інноваційний процес – починаючи з підготовки кадрів і закінчуючи реалізацією готової продукції.

На парламентських слуханнях «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави», що відбулися 2 липня 2014 р., зазначалося, що у 2012 р. середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС-27 у ВВП становив 2,06 %. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії – 3,55 %, Швеції – 3,41, Данії – 2,99, Німеччині – 2,92, Австрії – 2,84, Словенії – 2,80, Франції – 2,26, Бельгії – 2,24, Естонії – 2,18 та Нідерландах – 2,16 %. Водночас питома вага загального обсягу витрат на науково-технічну сферу в Україні у 2013 р. становила 0,77 % ВВП, у т. ч. за рахунок коштів державного бюджету – 0,33 % ВВП.

Звичайно, що увесь комплекс задіяних механізмів та інструментів інноваційної політики ЄС спрямований на досягнення результативності стратегічних цілей в частині посилення інноваційності економіки. Зазначене фіксується різними рейтингами й міжнародними системами оцінок, серед яких найбільш відомим є Європейське інноваційне табло (*European Innovation Scoreboard – EIS*), що показує сумарний індекс інновацій (*Summary Innovation Index – SII*), який розраховується за методологією порівняння результатів інноваційної діяльності 27 країн ЄС з іншими країнами, найбільшими по видатках на дослідження й розробки. За SII держави ранжируються на групи: «лідери інновацій», «прихильники інновацій», «помірні інноватори», «наздоганяючі інноватори».

<...> Проблеми ЄС в частині забезпечення конкурентоспроможності економік країн-учасниць на основі інновацій залишаються й потребують пошуку нових інструментів. У звіті Європейської комісії *The World in 2025* («Світ у 2025 році») зроблено прогноз, відповідно до якого «при збереженні сучасних тенденцій до 2025 р. США і європейські країни втратять науково-технічне й технологічне лідерство, поступившись азіатським країнам». Зокрема, США і європейські країни втратять лідерство за таким показником, як інвестиції в НДДКР, частка Китаю й Індії в сукупному обсязі світових

інвестицій складе 20 %. Китай обжене США за обсягами інвестицій у НДДКР уже в 2014 р.

Слід погодитися з тезою, що інноваційна політика ЄС має бути переорієнтована в напрямі якомога більшого врахування складової попиту, оскільки вона вважається й менш витратною в тому числі. Практика вимагає принципово іншого підходу до генерації інновацій, адекватного глобальному й віртуально-мережевому розвитку. Останнє означає мережеву й самоорганізаційну парадигму взаємодії між інноваторами, менеджерами, фінансистами й споживачами.

Регіони усе більше сприймаються як такий рівень, де інновації розвиваються найбільш ефективно завдяки співтовариствам інноваторів, місцевим кластерам й ефектам взаємного збагачення дослідницьких інститутів.

На мікрорівні науково-технологічна інтеграція в ЄС привела до розвитку виробничої інтеграції інноваційної спрямованості. Виконуючи сполучні функції між НДДКР і виробництвом, інновації постійно посилюють ефективність останнього, змінюючи його через нові продукти, послуги й технології, породжуючи нові наукомісткі галузі, що слугують каталізатором подальшого економічного зростання, прискорення змін у соціальних і економічних інститутах. Активна взаємодія між різними рівнями науково-технологічної інтеграції дозволяє вирішувати проблеми, пов'язані з переходом на збалансований за всіма параметрами економічний розвиток і поліпшення якості життя громадян Європейського Союзу в цілому.

З урахуванням розглянутого досвіду ЄС можна зробити наступні висновки й пропозиції стосовно активізації інноваційної діяльності в Україні, яка може бути відповіддю на існуючі виклики:

1. Необхідно чітко визначити рівні інноваційної політики й відповідно для кожного рівня конкретизувати мету, завдання, пріоритетні напрями й форми стимулювання інноваційної діяльності.

2. Верховній Раді України внести проект Закону про відновлення на додатковий п'ятирічний період Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво.

Провести переговори зі стороною ЄС про визначення умов асоційованої участі України у науково-дослідній програмі Європейського Союзу «Горизонт 2020» та щодо схвалення Кабінетом Єврокомісара з питань досліджень та інновацій проекту відповідної двосторонньої угоди з Україною. За умовами цієї угоди Україні може бути надано рекордну знижку на суму фінансового внеску, що розраховується відповідно до діючої в ЄС формули та є обов'язковим для всіх асоційованих учасників Програми.

Активізація співробітництва з міжнародними організаціями дозволить проводити міжнародні зіставлення інноваційного розвитку, виявляти «зони ризику» і цілеспрямовано створювати інструменти інноваційної політики, а також сформувати позитивний інноваційний імідж країни, залучити іноземні інвестиції в інновації

3. При цілеспрямованій інформаційній, організаційній і економічній підтримці з боку держави, регіональної й місцевої влади можливо домогтися результативної мережевої взаємодії учасників інноваційного процесу на території, що забезпечує відчутний синергетичний ефект інноваційної діяльності й слугує важливим фактором її інноваційного розвитку.

Висновки. Таким чином, розгляд еволюції інноваційної політики ЄС показує поступовий перехід від питань її ключової науково-технологічної складової до стимулювання інновацій, що передбачає зростання видатків на ИДДКР, створення єдиного наукового й інноваційного загальноєвропейського простору, розширення горизонтальної й вертикальної координації інноваційної політики, посилення регіонального рівня інноваційної політики. За минуле десятиліття зростала кількість ініціатив, що стимулювало інноваційний розвиток в ЄС. Проте, незважаючи на всі зусилля європейських органів управління, конкурентоспроможність ЄС у світовій економіці не посилюється.

На сучасному етапі інноваційна політика ЄС набула комплексного, системного і довгострокового характеру з чіткими кількісними і якісними орієнтирами. При цьому, розробка інноваційної політики на кожному рівні відбувалася з урахуванням тенденцій розвитку інших рівнів.

У цілому проблема побудови інноваційної економіки має системний характер, вимагає концептуального опрацювання та наукового обґрунтування заходів її реалізації в Україні. Участь широких прошарків суспільства в обговоренні проблем такого розвитку й виробленні відповідних пропозицій для прийняття рішень на державному рівні є сьогодні необхідною для цього умовою.

У подальшому потрібен системний моніторинг інтеграційних процесів, публікація щорічних звітів про поширення інтеграції, що дозволить аналізувати агреговані показники та їхню структуру й, таким чином, формувати інноваційну політику, адекватну вимогам часу (*Федулова Л., Андрощук Г. Особливості розвитку інноваційної політики Європейського Союзу: виклики для України // Проблеми науки. – 2014. – № 7–8. – С. 43–46*).